

Dannebrogssridder i bare fødder Jens Madsen Terkelsen

Af Ejvind Sørensen

Han så som en kat i mørke. På en timestid fik han skudt over 20 ænder, mens jægere i andre udkigstønder i Tjæreborgengene ikke fik noget på kornet.

Fangsten solgte han i brugsen i Tjæreborg, hvortil han ankom med 30 ænder og nogle gæs hængende parvis over en lang stang.

Det gav også morskab i byen, når han berettede om dengang han ude i engene skød en and uden bukser. Der var netop sket det, at han var plumpet i en grøft, da han kravlende i mørket sneg sig ind på vildtet. Grøften var gravet for at holde drikkevand til kreaturerne. Hvad gjorde nu den resolute jæger? Han trak i en fart bukserne af og vred vandet af dem. I det samme lød der vingesus under den tusmørkegrå septemberhimmel, i en fart snuppede han bøssen og skød uden bukser to vildænder.

Jo, Jens Madsen Terkelsen havde øjne som en kat i mørket. »Men jeg pudser dem også i sprit«, sagde han.

Historien begyndte dog ikke i Tjæreborg. Husmandssønnen Jens Madsen Terkelsen var født den 9. juni 1864 i Jedsted. »I skolen var jeg en vild krabat«, fortæller han. »Jeg fik i skolen i Vilslev mange svedere, hvorunder jeg fik den kuriøse straf at pudse lærerens sko, mens han så på. Til gengæld fortalte læreren imens om sin tid som sømand på verdenshavene. Fra ham fik jeg min udlængsel«.

Som niårig kom Jens ud at tjene ved landbruget. Han tjente flere steder på egnen i både

gode og ikke gode pladser. »På en gård i Jedsted fik jeg så mange tæsk«, fortalte han som 80 årig, »at jeg selv digtede en remse over pladsen, der lød:

Tidlig op og sildig i seng
fanden skulle være Pedersens dreng«.

Som 17-årig tjenestedreng deltog Jens Madsen Terkelsen under stormfloden den 14. oktober 1881 i redningsarbejdet med at redde dyrene i engene omkring Kongeåen. »Heste søger i klogskab hurtigst muligt at svømme i land«, sagde han, »Men de drukner, fordi de bliver hængende i hegnstrådene, som ikke kan ses. Køerne bliver i dumhed stående, indtil vandet løfter dem. Da søger de at svømme mod land. Mange af dem redder sig, fordi vandstanden da er så høj, at de ikke som hestene bliver fanget af hegnstrådene. Fårene står stille og drukner på stedet i deres tunge våde pels. Vi var 13 personer på diget om aftenen og 12 næste morgen. En redningsmand, som ikke var kendt med forholdene, søgte at gå i land og druknede, fordi han ikke kunne se de dybe grøfter. Vi andre, der var vokset op på egnen, søgte at redde os i natten, hvor vi var. Næste dag blev vi hentet i både. Inde på det tørre var der stor travlhed med at genkende, hvis dyr der var blevet reddet«, sluttede Jens.

Som 21-årig udvandrede Jens fra Esbjerg med damperen Koldinghus til Amerika, hvor han fik arbejde på en terrakottafabrik. Siden

Jens Madsen Terkelsen boede størstedelen af sin tid i Tjæreborg i den idylliske ejendom på Vestre Strandvej 36. Han overlod denne ejendom til datteren Meta. Foto: Privat eje.

drev han kystfiskeri. Han fortalte, at det på terrakottafabrikken i Perth Amboy var skik blandt arbejdslederne for at animere tempoet at sætte hold af danskere sammen med irere, som var anset for drukmåse og slagsbrødre.

Det var formandens opfattelse, at en kappestrid mellem de rå (og stærke) irere og de flittige danskere kunne være en spore i arbejdstempoet. »Men jeg klarede mig godt«, fortæller Jens, »jeg arbejdede der i to år for 1,66 dollars i dagløn for ti timer. Om aftenen spillede vi billard, og jeg nød ingen spiritus. Jeg havde gode kræfter, og nogle brydetag var medbragt hjemme fra Jedsted, nok til at holde et par iltre rødhårede irere fra livet. Jeg havde også lært et par svømmetag i Kongeåen, nok til at redde livet efter et par kæntringer under kystfiskeri på Ame-

rikas Atlanterhavskyst«. Foruden fabriksarbejde og kystfiskeri forsøgte Jens Madsen Terkelsen sig som bager, brændselshandler og savskærer i Amerika.

Efter fem år ude rejste Jens hjem til Danmark på besøg. Her mødte han sin skæbne i Dorthea, datter af S. P. Kikkenborg fra Sneum. Det blev til forlovelse med Sneumpigen, som han holdt guldbryllup med i 1942.

Dermed blev Tjæreborg Jens Madsen Terkelsens skæbne eller Jens blev Tjæreborgs skæbne. Denne dynamiske handlekraftige Jedsteddreng påtog sig en hovedrolle og blandede sig hurtigt i Sneum-Tjæreborg anliggender som om alt vedkom ham.

Efter fire år blev han indvalgt i Sneum-Tjæreborg Sogneråd, hvori han med jysk sejhed

sad i næsten i 29 år, indtil 1932, og næsten alle årene som formand. Fra 1922 til 1928 sad han tillige i Ribe Amtsråd. I 16 år var han formand for et større engvandingsselskab og i bestyrelsen for Esbjerg og Omegns Landboforening. Han var i bestyrelsen for Venstre. Han deltog i oprettelsen af dagbladet Vestkysten og sad i dets bestyrelse i mange år. Han var i bestyrelsen for Sneum-Tjæreborg Sparekasse, som nu er BG Bank. Endvidere var han formand for afholdsbevægelsen, som stod stærkt i Tjæreborg.

Alle disse tillidshverv var ulønnede. »Dog gav amtsrådet en togbillet til anden klasse, når vi var på rejse«, fortæller Jens Madsen i 1944. »Vi havde så en madpakke med i lommen hjemmefra«.

Da Jens og Dorthea bosatte sig i Tjæreborg i 1899, købte de en gård i Østerbyen, en bydel som dengang hed Nørre Grandelag.

Det unge, moderne par købte ejendommen Jens Kusksvej 12. Herfra solgte og udstykkede de 50 tønder land og byggede på grunden et rødstenshus efter moderne tanker med brand-sikre lofter i beton. Dengang tænkte man ikke så meget på isolering, så huset følte iskoldt under betonloftet og kom i folkemunde til at hedde ishuset.

Efter afhændelsen af Jens Kusksvej 12 i 1933 købtes »Æ Bjergs gård«, den stråtækte og rødkalkede, som lå lige netop midt i det, som nu er Hans S. Niensensvej, og som blev nedrevet i 1960 for at give plads til en ny gade i Tjæreborg.

»Æ Bjergs gård« havde arealer mod nord langs Ndr. Strandvej med grusforekomster. Som gårdejer her med disse muligheder involverede den entreprenante førstemand i sognet sig som grusleverandør. Den gamle enke Hanne Bjerg, som havde solgt gården til Jens, havde hændervridende vægret sig for at sælge sin

lyngbakke til grusudvindelse med den beklagelse: »Hvorfra ska a no fo lyng te o lysn i æ ovn«?

Der blev skabt mange arbejdspladser i Tjæreborgs tid som grusgraverby. Efter afhændelsen af »Æ Bjergs« ejendom købte Jens Madsen Terkelsen Vestre Strandvej 36, som han drev, indtil han og Dorthea i deres otium flyttede ind i et parcelhus i stationsbyen i den gade, som nu bærer hans navn.

Han blev af mange anset som en sognekonge.

Fritidsinteresser

Jagt og fiskeri var hans halve liv. Lærer Karl Nielsen, der ofte fulgte ham på jagterne, fortæller i 1956: »Vi gik i Vadehavet i vand til livet med fahus for at fange ål. Det var isnende koldt og jeg jamrede lidt over kulden«. »Ja, do sku klaw« sagde Jens Madsen, »pes do i æ bows, det gør a. Det varme da lidt«.

»Jo, Jens Madsen Terkelsen var en hård hund« slutter Karl Nielsen, »han gik med bare fødder hele sommeren, ja, helt til jul. Men hans gamle far i Jedsted gik med bare fødder hele året«.

I 1929 oprettedes Tjæreborg Jagtforening, og naturligvis blev Jens foreningens første formand. Der var dengang endnu et gammelt langløbet forladegevær i foreningen. Det tilhørte Niels Hansen på Krosgårdsmark. Det blev stampet med sortkrudt, avisstumper og hagl. Det var effektivt, men slog ved affyring næsten jægeren omkuld.

»Medlemmer af jagtforeningen lå i 1930 på lur efter Mikkelt Ræv ude ved digegraven«, fortalte Jens Madsen, »efter forgæves jagt vendte vi hjem til Tjæreborg for her at erfare, at Mikkelt frit og åbenlyst havde spadseret en tur på byens gader imens, men nu var den gået hjem igen«.

I 1934, i sit halvfjerdtssindstyvende år, lærte

En fahus er et net spændt ud mellem to stænger, som en pose. Det skubbes langsomt frem mod en medhjælper, som jager fisken mod nettet. Fiskeren selv kan med knæ eller fødder mærke eller ane, at der er noget i nettet og kan så med stængerne under armhulerne vippe det op med fangsten. Illustration fra Salomons Leksikon 1919.

han at køre bil. Når han skulle ud i digegraven for at stange ål, havde han ålelysteren (ålejer-net) bundet på slæb efter Forden, eller han bandt den langs siden af bilen, så den stak frem som en lanse og skabte plads i trafikken. Men krydset Sønderbyvej/Nordre Strandvej var dengang også uden hjattænder og var svagt trafikeret.

Jens Madsen Terkelsen kom i sognerådet i 1905 og var som formand med til at tillade bilkørsel i Tjæreborg i 1912 mod en eventuel tilbagekaldelse, hvis kørselen blev til gene for andre end bilisterne. I april 1924 blev der givet tilladelse til opstilling af en benzintank i byen. Det kan have været den Shell tank på Skolevej, der stod over for varmecentralen. I 1919 afslug sognerådet en indstilling om lygtetvang på kommunens biveje.

Efter besættelsen rullede de første knallerter på landevejene. Jens blev grebet af de nye muligheder for let transport og købte en af prototyperne en Puck i brugsen. Dog efter ved udleverens hjælp at have fået et par sprogkalamiteter ud af øret. Jens troede det hed en knaldært.

Den farverige Jens Madsen Terkelsen, der var vant til at få sin vilje og som levede efter ordene, »det drejer sig ikke om at kunne, men om at ville«, passede godt på skatteydernes penge. Følgende spredte erindringstræk og notater fra Sneum-Tjæreborg Sogneråds forhandlingsprotokol om sager, man der havde mellem hænderne i første halvdel af århundredet, kunne godt læses som et signalement af sognerådsformanden, eller i det mindste som hændelser og tidsånd i hans formandstid.

1905 bevilligedes Opsneum Skole 12 kroner til en violin. I forlængelse heraf søgte læreren om penge til vedligeholdelse af violinens strenge, idet han mente, at skolestuemusik måtte anses for at være en kommunal opgave. Jens Madsen Terkelsen anerkendte dette, men bad til gengæld læreren om at slække strengene om søndagen for derved at skåne dem.

1907 begærede man en skolemulk afsonet. Endnu i Jens Madsens Terkelsens formandstid mulkeredes der for skoleforsømmelser. Mulkten var ca. 12 øre pr. dag. 1908 fraveg sognerådsformanden reglen om sparsommelighed

og bevilligede en skolelærer 30 kroner til anskaffelse af nye tænder.

1912 søgte lærer Bruun om anatomiske tavler til skolebrug. Dette blev afslået med den bemærkning, at børnene i Tjæreborg ikke skulle læse til doktorer, men blot lære at læse og skrive.

1912. Førstelærer Bruun fortæller i 1957, at han i 1916 ærgrede sig over sendrægtig årlig kalkning af skolen. Alle kalkede huse i byen stod altid nykalkede til pinse. Hvad skete så pinselørdag? Den handlekraftige sognerådsformand mødte personligt op med kost og spand og kalkede egenhændigt skolen på én dag, så den pinsemorgen strålede i solen som alle andre huse i Tjæreborg.

1917 ses det af forhandlingsprotokollen, at lærer Bruun fra nu af bevilligedes 15 kr. årligt for selv at kalke skolen. 1921 anskaffedes diverse materiel til skolen, og sognerådsformanden henstillede nøjeregnende til lærerne om, at intet måtte gå til spilde.

Samme år ansøgte skolen om et nyt Europakort. Dette blev afslået, idet man ikke ville fejl-inverstere i kortmateriel, før Europas grænser lå fast. Kortet bevilligedes dog i november samme år, så der er nok siden sidst sket en europæisk stabilisering, set fra Tjæreborg.

1922 modtog sognerådet en skrivelse fra provstiet med beklagelse over dårlig indeluft i klasseværelset, der fandtes for lille til de mange elever. Skrivelsen besvaredes med forslag om, at man kunne jo åbne vinduerne i frikvartererne, for som Jens Madsen sagde: »I Vilslev Skole var vi 80 børn i klassen, og det gik fint«.

Om jysk lune

Den velansete begavede genbo Hans Bruun, der var stærkt forkrøblet af livslang leddegigt, fortæller i 1959: »Jens Madsen Terkelsen havde jysk lune. Det skete, at min skohæl sad fast i ri-

sten ved indgangen til Tjæreborg Kirke, så jeg faldt som en træstamme med ansigtet forrest. Jeg kan jo ikke som andre gribe for mig. I faldet hørte jeg lyden af Jens Madsen Terkelsen, der råbte advarende: »Pas no o di ho'ed Hans, de er jo de jænnest o dæ, der duer«.

I 1999 fortalte pens. værkfører Reiner Laugesen, Esbjerg: »Jens Madsen Terkelsen var i min skoletid i Tjæreborg i 1920'erne sognekongen, som keredede sig om alle samfundsansliggende i stort og småt. Vi skoledrenge solgte afhuggede rottehaler til ham for to ører og gråspurveæg for en øre. De mest intelligente drenge holdt øje med, hvor han smed rottehalerne hen«.

Nu i et nyt århundrede forstår man let rottebekæmpelsen, men man kan undre sig over, hvad Jens i 1925 ville med gråspurveæggen. Måske har han sat lighedstegn mellem gråspurve og rotter, hvis skadelighed går på, at begge spiser det samme som menneskene.

År 2000 fortæller viceskoleinspektør Fleming Nielsen, Tjæreborg: »Jeg er født i et hus som nabo til den navnkundige sognerådsformand. Jeg har kendt ham som en gammel mand, der i sin høje alder lod sig irritere af, at spurvene angreb hans bær i haven. Han skød efter dem med sine hjemmelavede patroner. Efter dramaet pillede Jens haglene ud af de faldne spurve og genbrugte dem dagen efter«.

Afholdsmand

Jens Madsen Terkelsen var svoren afholdsmand. »Jeg købte Tjæreborg Kro (nu Blichers Kro) for at få spiritusbevillingen væk, fortæller han. Det fik jeg også, hvorefter jeg solgte kroen uden bevilling«. Helt frem til 1958, 28 år efter sognerådsformandens afgang, var Tjæreborg tørlagt såvel hos købmænd som i brugs og kro.

Et halvt århundrede satte Jens Madsen Terkelsen sit præg på Tjæreborg. Han var beun-

Sognerådsformand i Sneum-Tjæreborg Sogne, Jens Madsen Terkelsen. Foto: Privat eje.

dret som en stor jæger. Helt op til sit 88. år gik han barfodet på jagt i Tjæreborg Enge og kom stadig hjem med bytte. Men det kneb med syntet til sidst. Han plantede læ for dyrene og fodrede dem om vinteren. Han fik jagtforeningens hæderstegn og som veltjent sognefoged og lægdsmand gennem 23 år modtog han Ridderkorset.

Han, som var født i små kår, glædede sig meget over at hans børn kom i gode stillinger. Sønnen Sørinus overtog gården Sønderriis i Sædding, der nu er bebygget som parcelhuskvarter,

og sønnen Terkel kom i lære på dagbladet Vestkysten hos den kendte redaktør Knud Ree. Terkel blev senere redaktør ved Berlingske Tidende. Under besættelsen var han Berlingske Tidendes korrespondent i London. Han meldte sig i allieret tjeneste og blev redaktør og speaker ved BBC, hvor danskerne lyttede til ham som den danske stemme.

Vestre Strandvej 36, Jens Madsen Terkelsens hjem, blev overtaget af datteren Meta og hendes mand Jørgen Pedersen, mens Jens og Dorthea flyttede ind i huset Jens Madsen Terkelsens vej 22, vejen som bærer hans navn og som engang i folkemunde kaldtes Kongensgade.

I sine erindringer, som han nedskrev som 80-årig, nævner han ikke selv Ridderkorset, men omtaler varmt sin kone Dorthea som den støtte, der i alle årene holdt sammen på det hele og, som i stærk modsætning til ham selv, altid var rolig og besindig.

»Det jeg har savnet mest«, siger han, »er bedre lærdom. Sørg for at børnene får en god lærdom og lærer at bestille noget, så skal det nok gå dem godt«.

Jens Madsen Terkelsen døde i 1953, og han var da 89 år gammel.

Kilder

Jens Madsen Terkelsens erindringer
Lærer A. J. Bruuns erindringer
Diverse avisartikler
Sneum-Tjæreborg Sogneråds forhandlingsprotokoller
Tvillingesogne af Marsk og Geest Sneum-Tjæreborg.

Ejvind Sørensen. Født 1927. Hasselvænget 15, 6731 Tjæreborg. Pens. viceskoleinspektør. Medforfatter til Tvillingesognene af Marsk og Geest: Sneum og Tjæreborg 1971 - 1977, og Om Tjæreborg Skole 1956 - 1991. (Ikke i boghandel, men er på Tjæreborg Skole og Ribe Amtscentral samt artikler i Fra Ribe Amt.